

Posudek na diplomovou práci

Holubová, Kateřina. 2015. Doma je doma? Expatri a jejich formy utváření domova. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Katedra obecné antropologie. 86 s.

Vedoucí: Mgr. Petra Ezzeddine, PhD.

Oponent: Mgr. Markéta Zandlová, Ph.D.

Kateřina Holubová se ve své práci věnuje tématu domova, které zkoumá na komunitě anglicky hovořících, ekonomicky velice dobře situovaných „expatů“ ve Švýcarsku. Zaměřuje se na to, „*jakými způsoby a sociálními praktikami si domov vytvářejí a jak jej narativně zvyznamňují*“ (s. 9). Výzkum byl realizován mezi několika rodinami v Curychu, z nichž v jedné autorka působila deset měsíců jako au pair.

Práce má tradiční strukturu (teorie – metodologie a reflexe – analýza). Teoretická část pojednává koncepty transnacionalismu, hybridních identit, kosmopolitismu. To je jistě vhodné konceptuální zázemí – studentka však vykládá (a zřejmě též chápe) tyto koncepty dosti nepřesně a zjednodušeně, takže jí příliš neinspirují při pozdější interpretaci výzkumu (např. „*Transnacionalismus souvisí s překračováním národních hranic, čímž více nebo méně dochází k rozpouštění národních identit. Což je přirozený proces, protože jak tvrdí Eriksen (2007), etnická či národní identita je relační, situační a flexibilní (...). Lewellen (2002) tento typ „nových“ identit označuje i jako hybridní, protože tím, že jedinec žije mezi dvěma (či více) světy, je jeho identita problematizována a stává se tak komplexní.*“, s. 13).

Následuje výklad pojmů „expat“ a „domov“. V pojednání o expatech autorka bohužel jasně nevymezila, jak přesně bude tento termín používat ona sama – uvádí jen různé definice, nikoli už to, které z nich považuje za klíčové, srov. s. 16. Rozostřené vnímání pojmu pak vede k tomu, že na s. 16/17 dělá generalizující paralelu situace expatů a sylhetských migrantů ze slavné studie K. Gardner – to by případně mohl být výstup analýzy, nikoli (nepřesvědčivá) součást teoretických východisek výzkumu. V případě pojmu „domova“ (kap. 1.5) mi chybí ukotvení výkladu v odborné literatuře, text je spíše jakousi rozvahou k tématu. Naopak poslední téma, materiální kultura jako zdroj poznání zkoumaného terénu, je zpracována dobře, za použití relevantní literatury.

Metodologická část je protkána autorčinou sebereflexí (kap. 2, především 2.1. a 2.2.). To je sympatický přístup, obzvláště s ohledem na situaci, kdy byla ve své roli au-pair ve velice blízkém kontaktu s částí zkoumaných osob. Navíc chci zdůraznit, že je z textu zjevné jak autorčino zaujetí pro výzkum, tak i její odpovědný přístup k vykonávané práci. Přesto mám za to, že rozsah popisu autorčiny pozice je poněkud přehnaný. Text je místy příliš rozvláčný, opakují se témata, studentka zbytečně detailně rozebírá některé okamžiky výzkumu, své metodologické úvahy či vztahy k informátorům, které nejsou pro analýzu či vzhled do výzkumné situace podstatné. Obzvláště nadbytečné je stále připomínání nerealizovaného výzkumu v Číně. Reflexivní úvahy rovněž prozrazují určitou naivitu autorky, týkající se jak její pozice v terénu, tak i svým způsobem idealizovaného vidění pozice zkoumaných žen.

V této části jsou představeni též zkoumaní aktéři – šest rodin. Ač autorka píše, jak často se s konkrétními rodinami vídala, neupřesňuje, nakolik byly skutečně zdrojem informací pro výzkum. Pochybnosti mám např. u rodiny z Nového Zélandu, matky s dětmi, s nimiž se studentka vídala „*každý týden v plaveckém bazénu*“ (s. 34) - neříkám, že se od této rodiny nic nedozvěděla, ale že by měla v práci rozlišovat a zohledňovat intenzitu kontaktu s různými informátory.

Následují analytické kapitoly (oddíl 3.), zabývající se postupně analýzou materiální kultury (především v domovech vystavených fotografií a obrázků), genderovými vztahy, rolí dětí, vztahy mezi expatskými rodinami, učení se jazyku, jídlem a tím, jak je vnímána možnost návratu do zemi původu. Souhrnně lze říci, že se autorce nepodařilo jít do hloubky, jen popisuje některé aspekty života expatů, které se podle ní vztahují k jejich chápání domova. Většinou ilustruje na svých příkladech poznatky a závěry z jiných výzkumů (dobře je to vidět na kap. 3.2.2. o dětech – uvádí různé obecné teoretické výklady a pak kratičký rozhovor, jehož interpretace daleko přesahuje to, co bylo řečeno; celkově se v kapitole nic nového o zkoumané situaci nedozvíme); „potvrzuje teorie“ (s. 66) nebo konstatuje poměrně známá fakta (život v cizí zemi je složitý, je třeba opustit rodinu doma ...). Chybí mi problematizace viděného, kupř. v kapitole o jídle čteme poměrně unáhlené interpretace, kdy autorka popisuje společné večeře několika rodin a píše, že jedli lokální jídlo, nikoli „typické“ či oblíbené pokrmy z domovských zemí (s. 73) a interpretuje to jako projev snahy o adaptaci a ocenění kvality švýcarských pokrmů (kterou uvedla jedna z žen). To je ale jednotlivý případ, který nevysvětluje vše; tato podoba společných večeří může mít různé důvody - proč se na to autorka nezeptala více osob, nepátrala dál, hloub?

Centrální téma výzkumu, způsoby vytváření domova, je v důsledku výše uvedeného pojednáno nesoustavně a ne zcela přesvědčivě. Když autorka píše v závěru, že „členové rodiny ... jsou symbolem ztraceného domova a umožňují nést jeho formu do cizí země s sebou. Jsou to oni, kdo umožňují zůstat s původně vytvořeným zázemím dále v kontaktu a umožňují tak jistou kontinuitu života“ (s. 78), vůbec si neklade otázku, co je ono „původně vytvořené zázemí“ a co je „ztraceným domovem“. Případ dvou rodin (ze šesti!), které adoptovaly své děti v Singapuru, by ji mohl k takové otázce vést: co je „ztracený domov“, o jakou kontinuitu se jedná? S původní zemí rodičů? S místem, kde se z páru stala rodina s dětmi a/nebo kde byly děti vychovávány? Proč jedno, nebo druhé? Vztah k minulosti a kontinuitě, pravděpodobně dosti zásadní, je vůbec v textu zpracován nepřehledně: je pro aktéry jejich minulost „jinde“ něčím, co se schovává (autorčina interpretace absence fotografií členů širší rodiny), nebo něčím, co se veřejně ukazuje (autorčina interpretace fotografií/map lokalit ze země původu aktérů)? Zda a jak je vlastně vytvářena kontinuita života jednotlivců? A jakou roli v tom hrají existující sociální sítě aktérů, jejich podoba, intenzita?

Autorce se tedy dle mého názoru příliš nepodařilo dosáhnout vytčeného cíle popsat, jak je domov utvářen, čím pro aktéry je. V práci se nepochybně objevují důležité momenty procesu či strategie „budování domova“, například témata jako „integrace“ (např. s. 80), „investice“ (např. s. 45), paměť a zapominání (např. s. 46), „třetí kultura“ (s. 58 nn.) atd., což jsou jistě všechno dimenze, které pro aktéry domov nějak vytvářejí a které autorka odhalila a s pomocí nastudované literatury i zvýznamnila. Chybí ale uvědomění si různých rovin vyjednávání domova (např. domov jako konkrétní fyzický prostor / prožitek sounáležitosti nukleární rodiny / rodinu přesahující sociální sítě / kontinuita paměti a životních hodnot / prostor bezpečí a pohodlí / projekt atd.) a jejich propojení, které by mohlo odhalit specifika právě expatského utváření „domova“. Tento nedostatek může být i jistou daní za výrazně zúčastněnou pozici badatelky – je velice obtížné být plnou součástí zkoumaného terénu, mít v něm značnou odpovědnost i podíl na každodenních radostech a strastech již blízkých lidí, a zároveň si zachovat schopnost analytického odstupů a systematizace poznatků.

Po formální stránce je text průměrný – občasné gramatické chyby, tu a tam méně srozumitelné věty. Rozhovory i citace z literatury jsou uvedeny v originálním jazyce a poté přeloženy (proč studentka zvolila tento postup?); v textu je též řada fotografií (jejichž interpretace je ale silně fragmentární).

Celkově tedy práci doporučuji k obhajobě a na základě výše uvedeného navrhuji známku dobře